

**Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя**
Бібліотека

Видатні постаті в історії Ніжинської вищої школи

**«Павло Васильович Тихомиров :
останній директор і перший ректор
Ніжинської вищої школи»**

(до 150-річчя від дня народження Павла Васильовича Тихомирова, філософа, богослова, письменника, директора Історико-філологічного інституту князя Безбородька (1918–1920), першого ректора Науково-педагогічного інституту (1920–1921) та Інституту народної освіти (1921–1922)).

***Каталог
книжкової
виставки***

НІЖИН-2018

2018 рік багатий на ювілеї видатних діячів, що пов'язали своє життя та творчу діяльність з Ніжинською вищою школою. Серед них – талановитий вчений, викладач, професор Павло Васильович Тихомиров (1868–1937), який очолював наш навчальний заклад на початку ХХ століття.

12 січня 2018 року в читальному залі для наукової роботи бібліотеки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя до 150-річчя від дня народження Павла Васильовича Тихомирова, філософа, богослова, письменника, директора Історико-філологічного інституту князя Безбородька (1918–1920), першого ректора Науково-педагогічного інституту (1920–1921) та Інституту народної освіти (1921–1922), відкрилася книжкова виставка **«Павло Васильович Тихомиров: останній директор і перший ректор Ніжинської вищої школи»**.

Життєвий шлях поета

Павло Васильович Тихомиров народився 2 січня (за ст. стилем) 1868 року в с. Ізволі Алексинського повіту Тульської губернії в родині священника. Після закінчення в 1888 році Тульської духовної семінарії навчався в Московській духовній академії, яку закінчив зі ступенем магістра в 1893 році. У березні 1894 р. П. В. Тихомиров отримав звання професорського стипендіата з філософії. В 1895 році його було обрано доцентом кафедри єврейської мови та біблійної археології Московської духовної академії (1895–1897), а згодом переведено на кафедру історії філософії (1897–1906). Від 1896 року щорічно публікував у «Богословському Віснику» російською та іноземними мовами огляди нових книг і статей з питань філософії, історії Біблії та філософії. У 1903–1904 роках виїжджав до Німеччини, де пройшов ґрунтовне стажування та прослухав університетські курси з філософії, психології, педагогіки. У цей час, займаючись історією філософських ідей, не залишав роботи над біблійною проблематикою. Згодом захистив магістерську дисертацію

«Пророк Малахія» (1903), у якій подав не тільки трактування книги, але й охопив історичний, релігійний і суспільний фон життя та діяльності пророка. Серед історичних праць П. В. Тихомирова слід відзначити роботу, присвячену місту Сілома, в якій учений розповів про його історію та дав характеристику як релігійній столиці іудеїв. До того ж варто згадати студію «Иудейство в V веке до Р. Хр.», у якій дослідник висвітлив один із етапів історії іудаїзму. У 1903 році здобув ступінь магістра богослов'я, а 1904 року – звання екстраординарного професора на кафедрі історії філософії. 27 жовтня 1905 року став приват-доцентом кафедри філософії Московського університету. У 1906–1922 роках працював в Історико-філологічному інституті князя Безбородька в Ніжині, де, по чергово займаючи посади екстраординарного та ординарного професора філософії, читав курси з логіки, історії філософії, психології. Одночасно викладав предмети філософського спрямування в різних навчальних закладах Києва: в Університеті Св. Володимира (1907–1918), на Вищих Жіночих Курсах, у Комерційному інституті. Плідно працював вчений у Ніжині, де, крім педагогічного навантаження, проводив організаційну роботу: був головою педагогічної Ради жіночої гімназії, директором історико-філологічного інституту (1919), головою історико-філологічного товариства, членом колегії Відділу Народної Освіти (1919), завідувачем науково-дослідної кафедри історії культури й мови та керівником секції античної культури. Широко відомою була й активна громадська діяльність професора П. В. Тихомирова. Його поважали студенти, а в колах інтелігенції він позиціонувався як людина прогресивних поглядів. Так у 1913 році вчений брав активну участь у судовому процесі так званої «справи Бейліса» в якості експерта-релігієзнавця, довівши абсурдність звинувачень євреїв у ритуальних вбивствах. Коли він повернувся до Ніжина, то студенти та викладачі влаштували йому бурхливу овацію.

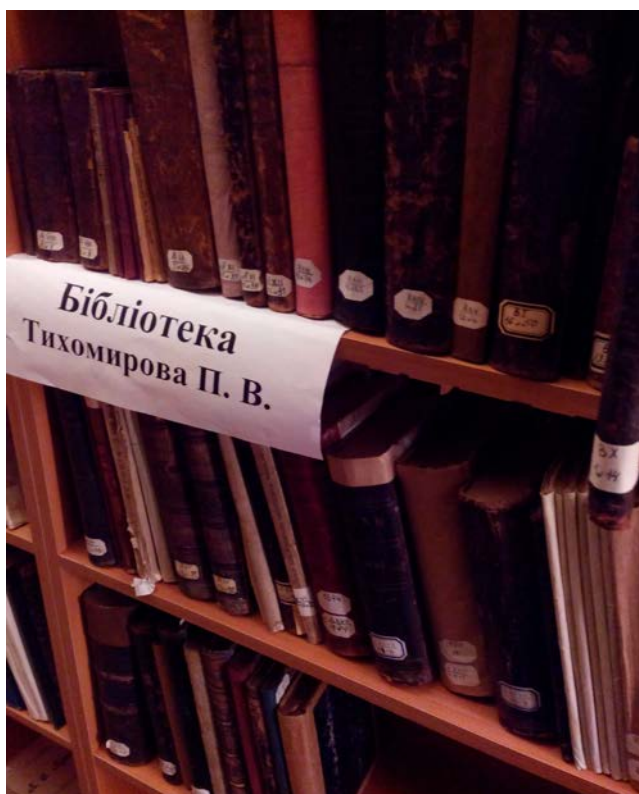
На початку березня 1917 року Павла Васильовича Тихомирова було обрано головою міської секції Ніжинського громадського комітету, а з 8 травня прийнято на посаду міського комісара. Також Павло Тихомиров був редактором газети «Известия Нежинского общественного комитета», яка видавалася в Ніжині з 5 квітня 1917 року. На сторінках газети він розміщував оголошення та матеріали про події в місті. 1920 року був одним із реформаторів Ніжинського історико-філологічного інституту в ІНО, а згодом, 7 червня 1921 року, став його ректором.

У 1922 році П. В. Тихомиров переїхав до Одеси, де почав працювати деканом (вересень – 13 жовтня 1922 р.) факультету соціального виховання ОІНО.

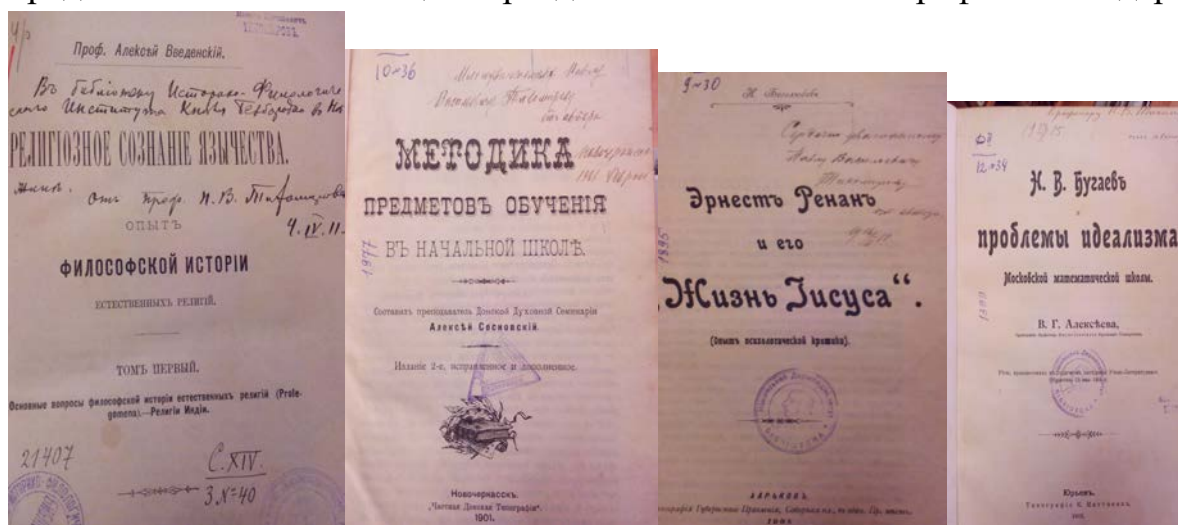
Подальша доля вченого склалася трагічно. За часів сталінських репресій Павла Васильовича Тихомирова було заарештовано. 25 серпня 1937 року в Харкові його було засуджено до вищої міри покарання...

У бібліотеці університету зберігається особова книжкова колекція

професора Павла Васильовича Тихомирова. В ній – прижиттєві видання праць автора, книги з автографами та дарчими написами, які свого часу були подаровані П. В. Тихомирову відомими вченими. На сьогоднішній день продовжується науково-пошукова робота з виявлення книг із колекції Павла Тихомирова. Основа колекції – видання з історії філософії, релігії, психології, педагогіки, які він збирав протягом всього свого життя. Це підручники періоду навчання в Московській духовній академії, європейські видання, придбані під час стажування в Німеччині (1903–

1904), періодика кінця XIX – початку XX століття та інші. Всі ці книги представлені на виставці в розділі «Книги із автографами та дарчими

написами».

Праці Павла Васильовича Тихомірова у книжкових зібраннях бібліотеки

Творчий спадок ученого з питань історії філософії та релігії нараховує понад 50 наукових праць. Серед них: «Художественное творчество и религиозное познание» (Сергиев Посад, 1897), «Гносеологические и метафизические предпосылки истины бытия Божия» (Харьков, 1899), «История философии, как процесс постепенной выработки научно–обоснованного и истинного мировоззрения» (Сергиев Посад, 1899), «Вечный мир в философском проекте Канта» (Сергиев Посад, 1899), «Гносеология Рылло» (1901), «Математический проект реформы социологии на началах философского идеализма» (1903), «Академическая свобода и развитие философии в Германии» (Сергиев Посад, 1905), «Научные задачи и методы истории философии» (Сергиев Посад, 1907) та ін. Особливої уваги заслуговує книга на біблійську тематику «Пророк Малахія» (Свято–Троицкая Сергиева Лавра, 1903), репрезентована на виставці.

Тихоміров П. В. Пророк Малахія : исследование / и. д. доцента Московской Духовной Академии П. В. Тихомірова. – Сергиев Посад : Свято-Троицкая Сергиева Лавра, собственная типография, 1903. – XVIII, 596 с.

Шифр CIV 11№22 **Місце збер.:** ВК

Тихоміров П. В. Иудейство в 5 веке до Р. Хр. : речь пред защитой [магистерской] диссертации "Пророк Малахия" (1903 г., С. XIX, 596): Произнесена на диспуте 2 июня с. г. в актовом зале Московской Духовной Академии :

оттиск из "Богословского вестника" за 1903. Т. 2. № 9. С. 63—76 (2-я пагин.). – Сергиев Посад : Свято-Троицкая Сергиева Лавра, собственная типография, 1903. – 39 с.

Шифр СХVI 7№55 Місце збер.: ВК

Тихомиров П. В. Математический проект реформы социологии на началах философского идеализма : оттиск из "Богословского вестника" за 1903 г. – Сергиев Посад : Свято-Троицкая Сергиева Лавра, собственная типография, 1903. – 62 с.

Шифр Св 1№8/10 Місце збер.: ВК

Тихомиров П. В. Философские упражнения кн. В. Н. Тенишева в "Вестнике Европы" : оттиск из "Богословского вестника". – С. 435–451.

Шифр Св 1№8/11 Місце збер.: ВК Краєзнавство

Тихомиров П. В. Философия В. Д. Кудрявцева (этюды к характеристике) : из "Чтений в Обществе любителей духовного просвещения" №1 1897 г. – Москва : Типография А. И. Снегиревой, 1894. – 45 с.

Шифр Св 1№8/19 Місце збер.: ВК

Тихомиров П. В. Философия в духовной семинарии : оттиск. – 16 с.

Шифр Св 1№8/1 Місце збер.: ВК Краєзнавство

Тихомиров П. В. Логический характер экзистенциальных суждений : оттиск из "Вопросы философии и психологии" 1898 г. №3–4, Кн. 2. – С. 111–132.

Шифр Св 1№8/7 Місце збер.: ВК

Тихомиров П. В. Типы гносеологических учений : оттиск из "Богословского вестника" за 1900 г. №7. – 34 с.

Шифр Св 1№8/2 Місце збер.: ВК

Тихомиров П. В. Вечный мир в философском проекте Канта (по поводу международной мирной конференции) : очерк : оттиск из "Богословского вестника" за 1899 г. №3, №4. – Сергиев Посад : Свято-Троицкая Сергиева Лавра, собственная типография, 1899. – 56 с.

Шифр Св 1№8/20 Місце збер.: ВК

Тихомиров П. В. Имманентная критика рационального богословия : гносеологические и метафизические предпосылки истины бытия Божего : исследование. – Х. : Типография Губернского правления, 1899. – 77 с. -

Шифр Св 1 №8/21 Місце збер.: ВК

Тихомиров П. В. Научные задачи и методы истории философии: Вступ. лекция, прочит. в Нежинском Ист.-филол. Ин-те 26 января. 1907г. – Сергиев Посад, 1907. – 46 с.

Шифр ВХI 5№72 Місце збер.: ВК

Павло Тихомиров опублікував велику кількість статей і рецензій в таких періодичних виданнях, як: «Богословский вестник», «Вопросы философии и психологии», «Вера и разум», «Чтение в обществе любителей духовного просвещения», «Духовная школа» та інших. Слід зазначити, що більшість із них знаходиться у фондах бібліотеки університету.

Статті із періодичних видань

«Богословский вестник»

1. Несколько критических замечаний на книгу г. Чичерина «Основания логики и метафизики» (М., 1894) // Богословский вестник. – 1894. – № 8. – С. 303–326.
2. Опыты обоснования теизма в новейшей английской философской литературе // Богословский вестник. – 1895. – № 2. – Отд. 4. – С. 313–337 ; № 5. – Отд. 4. – С. 318–330.
3. [Рец.:] Минто В. Дедуктивная и индуктивная логика / Пер. с англ. С. А. Котляревского, под ред. В. Н. Ивановского. (М., 1896). // Богословский вестник. – 1895. – № 12. – С. 409–421.
4. Научные задачи и методы истории философии // Богословский вестник. – 1907. – № 2. – С. 302–314
5. Странная философия. [Рец. на:] Герасимов Н. Философия сознания бытия бесконечного. М., 1898 // Богословский вестник. – 1898. – № 10. – С. 103–115.
6. Значение философских наук в системе семинарского образования // Богословский вестник. – 1898. – № 3. – С. 416–443.
7. Новый курс по истории древней философии [Рец. на: Трубецкой С. Н., кн. История древней философии. М., 1906. Ч. 1] // Богословский вестник. – 1907. – № 4. – С. 817–819.
8. Шопенгауэр в переводе Ю. И. Айхенвальда. [Рец. на: Шопенгауэр А. Полн. собр. соч. / Пер. и ред. Ю. И. Айхенвальд. Изд. м–на Книжное дело. М., 1900. Вып. 1–2] // Богословский вестник. – 1900. – № 12. – С. 716–724.
9. Типы гносеологических учений // Богословский вестник. – 1900. – № 7. – С. 333–366.
10. Опереточная история философии [Рец. на: Оболенский Л. Е. История мысли: Опыт критической истории философии. Изд. Н. И. Гарвей. СПб., 1901] // Богословский вестник. – 1902. – № 12. – С. 681–697.

11. Научные задачи и методы истории философии // Богословский вестник. – 1907. – № 9. – С. 1–34.
12. Владимир Сергеевич Соловьев († 31 июля) [Некролог] // Богословский вестник. – 1900. – № 8. – С. 579–595.
13. [Рец. на:] Троицкий И. Г. Грамматика еврейского языка. СПб., 1897 // Богословский вестник. – 1898. – № 1. – С. 136–143.
14. К вопросу о политических, национальных и религиозных задачах России // Богословский вестник. – 1897. – № 4. – С. 127–153.
15. Художественное творчество и религиозное познание // Богословский вестник. – 1897. – № 10. – С. 74–102.
16. История философии как процесс постепенной выработки научно обоснованного и истинного мировоззрения: [Из лекций по истории философии] // Богословский вестник. – 1899. – № 1. – С. 57–76.
17. Вечный мир в философском проекте Канта: (По поводу международной мирной конференции) // Богословский вестник. – 1899. – № 3. – С. 402–434.

Періодично в "Богословском вестнике" в розділі «Нові книги з історії філософії» виходили його огляди російської та зарубіжної літератури з філософії та історії філософії.

18. Новые книги по истории философии на русском языке // Богословский вестник. – 1898. – № 6. – С. 360–381.
19. Библиография. Новые книги по истории философии // Богословский вестник. – 1899. – № 5. – С. 127–141 ; № 11. – С. 510–546 ; № 12. – С. 704–715.
20. Новости западной философской литературы: (Статья 2-я:) Логика и теория знания // Богословский вестник. – 1896. – № 5. – С. 322–338.
21. Обзор русских журналов: Русские философские журналы за 1900 г. // Богословский вестник. – 1901. – № 3. – С. 554–581.
22. Обзор журналов: Русские философские журналы за 1901 год // Богословский вестник. – 1902. – № 6. – С. 327–344.

Вопросы философии и психологии

1. Гносеология Рилья (характеристика) // Вопросы философии и психологии. – 1901. – № 5–6. – С. 433–491.

2. Логический характер экзистенциальных суждений // Вопросы философии и психологии. – 1898. – № 5–6. – С. 111–132.
3. Эдуард фон Гартмаг: Некролог // Вопросы философии и психологии. – 1906. – № 5–6; № 9–10. – С. 433–491.

Чтение в Обществе любителей духовного просвещения

1. История Силома и его значение // Чтения в Обществе любителей духовного просвещения. – 1890. – №8. – С.143–200.
2. Новое исследование о Локке : [рец. на працю В. Серебренникова «Учение Локка о прирожденных началах знания и деятельности» (СПб,1892)] // Чтения в Обществе любителей духовного просвещения. – 1892. – № 5. – Отд. 1. – С.197–209.
3. Возможна ли метафизика ума: [рец. на кн.: Н. Г. Дебольский «Философия феноменального формализма. 1. Метафизик. Вып.1.» В (СПб,1892)] // Чтения в Обществе любителей духовного просвещения. – 1892. – № 3. – Отд. 2. – С. 97–132.
4. Литературный спор П. А. Каленова и проф. А. И.Введенского по запросу о вере и знании // Чтения в Обществе любителей духовного просвещения. – 1894. – № 7. – С. 497–525.
5. Философия В. Д. Кудрявцева (этюд к характеристике) // Чтения в Обществе любителей духовного просвещения. – 1894. – № 1. – С. 40–84.

Вера и разум

Изложение и критический разбор оснований Спенсера релятивизма // Вера и разум. – 1894. – № 10. – Кн.2. – С. 439–462 ; № 17, Кн. 1. – С. 181–206.

Критическое обозрение

Рец. на кн. И. И. Ягодинского «Генетический метод в логике» (Казань, 1909) // Критическое обозрение. – 1909. – Вып. 6. – № 11. – Философ. отдел. – С. 27–32.

Памяти Л. Н. Толстого // Сборник Историко-филологического общества при институте кн. Безбородко. Нежин, 1910–1911. – Т. 7. – Отд. 2. – С. 1–3.

Література про нього

У розділі виставки «Критико–біографічна література» можна ознайомитися з книгами науковців нашого університету П. П. Моціяки «Ніжинський історико–філологічний інститут князя Безбородька у портретах його директорів» (Ніжин, 2011), Г. В. Самойленка та О. Г. Самойленка «Ніжинська вища школа: сторінки історії» (Ніжин, 2005) та дізнатися про період роботи П. В. Тихомирова в Ніжинській вищій школі. Про громадську роботу Павла Васильовича Тихомирова та революційні події в Ніжині йдеться на сторінках газети «Известия Нежинского общественного комитета», редактором якої він був. Показчик Л. В. Гранатович «Викладачі Ніжинської вищої школи. Ч. 1. 1820–1920» (Ніжин, 2001) знайомить з бібліографією друкованих праць ученого, критико–біографічною й мемуарною літературою.

1. Моціяка П. П. Ніжинський історико–філологічний інститут князя Безбородька у портретах його директорів.– Ніжин : ПП Лисенко М. М., 2011. – 310 с.
2. Самойленко Г. В., Самойленко О. Г. Ніжинська вища школа: сторінки історії. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя ; Аспект-Поліграф, 2005. – 420 с.
3. Гранатович Л. В. Викладачі Ніжинської вищої школи. Ч. 1. 1820-1920 : Біобібліогр. показч. Вид. 2-ге, випр.і допов. – Ніжин, 2001. – 244 с.

Мемуарна література

Curriculum vitae и список литературных трудов
П. В. Тихомирова / П. В. Тихомиров. – Москва : Печатня
А. И. Снегиревой, 1906. – 5 с.

Шифр Св 1№8/8

Місце збер.: ВК

Усіх, хто бажає ознайомитися з творчим шляхом видатного вченого, професора Павло Васильович Тихомирова, запрошуємо до фундаментальної бібліотеки університету.

Матеріали підготувала:
Л. П. Косовських, завідувачка сектором бібліотеки